

Julen när jag var barn

Jag har nog medvetet upplevt minst sjuttio jular om man räknar från femårsåldern. Under den tidsrymden har julen förändrats mycket. Jag ska försöka återkalla hur den var när jag var barn på 50-talet.

Då som nu var det jul, påsk och midsommar som var de stora högtiderna. 'Firandet' var mycket modest jämfört med idag. Det ursprungliga religiösa inslaget var tydligare.

Julen började med adventstiden. Barnen fick adventskalendrar. Orangegula pappersstjärnor hängdes upp i fönstren. Adventstakarna plockades fram. Min mamma var noga med att vi skulle ha extra fint adventskaffe alla fyra söndagarna före jul. Även vi barn drack kaffe. Med socker och grädde i. Änglaspelet, den runda mässingsljusstaken med änglar som drevs runt av värmen från ljusen och plingade med sina kläppar, fanns alltid med på kaffebordet.

Mamma och jag köpte silkespapper och glanspapper i en pappershandel på Köpmangatan. Glitter, små silver- och guldstjärnor och tomtebokmärken inhandlades också. Sedan satt vi vid köksbordet och gjorde egna julgranssaker. 'Julgranskarameller' med krusat silkepapper, flätade 'korgar' av glanspapper och långa kedjor av dubbelvikta pappersringar. Mamma var specialist på att göra fina 'korgar'. Hennes kunde ha 10x10-rutor'.

Julbonad från 50-talet.

Vid Luciatiden kom ett gäng stjärngossar och sjöng och samlade in pengar. Det var vuxna män, i vita skrudar med 'strutar' på huvudet. En hade hand om en stor gul, tygklädd stjärna med lampa inuti. Med sig hade de Judas som vi barn blev lite rädda för. Han var utstyrd i en gammal fårskinnspäls och hade en skinnluva neddragen över öronen

och han hade en grov påk som han hytte med. "Haven tack, haven tack för hederligan skänk" sjöng de innan de sprang vidare till nästa hus. Och vi barn hängde med som en svans från hus till hus.

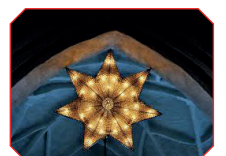
I de flesta städer krönte man sin egen Lucia som fick åka häst och vagn med sina tärnor genom staden. I skolan var det alltid någon lång, blond flicka som skulle vara Lucia. Minns att en gång hade de valt en mörk flicka från Italien till Lucia. Kommer ihåg att vissa lärarinnor förfasade sig. De kände tydligen inte till den ursprungliga Lucian.

Då vid Lucia bakade mamma lussekatter. När min bror och jag kom hem från skolan och skulle dricka te kunde det också ligga var sitt stort pepparkakshjärta och vänta på oss. Det var dekorerat med kristyr i flera färger. Dem hade mamma köpt hos Strandmans bageri på Malmabergsgatan. Dit brukade jag skickas av min skolfröken att köpa karlsparderbullar åt henne till hennes fikarast.

Närmare jul fick vi ha julklapps-

byte i skolan. Vad besviken man blev om man fick en tvål i stället för något godis. Värre blev det när fröken sa "Det var kanske någon som tyckte du behövde tvätta dej". Avslutningen på terminen ägde rum i Domkyrkan. Vi skulle samlas vid Rudbeckiusstatyn där utanför. Det var bara det att alla andra klasser skulle visst också samlas just där, det blev lite trängsel runt Johannes.

Inne i Domkyrkan strålade den stora stjärnan över det vackra fönstret bakom högaltaret. Den var en gåva från Asea för länge sedan, i elektricitetens barndom,

och den hängdes bara upp till advent. Det var levande ljus i alla mässingskronorna och mycket stämningsfullt då alla skolbarn klämde i och sjöng alla de klassiska julpsalmerna.

Julskyltning hade man även på den tiden.

Den var en söndag i början av december. Den hade förbättrats noga. Affärerna hade satt upp skynken för fönstren så man inte skulle se något i förväg. När det var dags gick alla 'man ur huse' och tittade på vad de skyltade med. Elektriska tåg

Julmarknad i Västerås på 50-talet.

och rörliga leksaksdjur var roligast. Det fanns många äldre hus kvar i city när jag var barn.

Det låg en fiskaffär på Smedjegatan, i kvarteret ner mot Kopparbergsvägen. Där var det spännande att stanna till. De brukade visa upp någon jättestor fisk t.ex. en håkarring eller liknande. Det gick omkring tomtar och sålde stora 'julgranskarameller' och man kunde köpa spunnet socker på en pinne. På torget var det dans kring granen och julmusik och 'fiskdamm'. Åh, vad trött man var när man skulle gå hem efteråt. Mamma hittade på att vi skulle räkna lyktstolpar för att vi skulle glömma hur långt det var att gå.

Då som nu skulle det fejas och fixas före jul, och bakas. När vi hade lagt oss lyste det länge i köket där mamma höll på med att förbereda julen. Lutfisk skulle läggas i blöt, en stor pepparkaksdeg skulle ligga till sig i den stora grytan över natten i skafferiet. Den bakade mamma ut på en lin-

neservett för att kakorna skulle kunna kavlas riktigt tunna. Det blev 300 kakor av satsen. Ibland något färre när min bror varit och grävt fårar i degen med en kaffesked och ätit många 'kakor' på det sättet.

Mamma bakade småkakor, finska pinnar och en sorts kavlade mörkakor formade som löv och skurna chokladkakor. Hon la kakorna i plåtburkar som hon förtänksamt tejpad igen. De fick inte röras förrän till jul. Hon kokade knäck och vi gjorde ischoklad och 'klickar'. Klickarna bestod av hackade nötter eller mandel, russin och fikon som blandades ner i smält blockchoklad. Och klickades ut på ett smörpapper att stelna.

På radion fanns uppesittarprogrammet 'Endast mamma är vaken' med radiolegendaren Maud Reutersvärd, hon ledde programmet i tre decennier. Det brukade jag lyssna på.

På hösten hade vi följt med mamma till ett hus i Hemdal där hon köpte vinterfrukt och la i källaren. Det var Åkerö och Ingrid Marie. Julfrukten bestod av äpplen, apelsiner och kanske någon banan, en oval ask med dadlar, som brorsan gillade. Jag tyckte mer om fikonen i de platta cellofanpaketen. Ibland fick man extra stora russin som var förpackade på en kartongskiva med en vacker sydländsk skönhet på.

Julklapparna var inte så många, men det brukade alltid finnas någon bok. Brorsan fick alltid en Meccanolåda eller delar till sitt Märklin-tåg. Jag fick alltid ritblock och färger. När jag var åtta eller nio år fick jag en jul en hemmagjord docksång med sänghimmel och komplett bäddutstyrel. I den låg en stor celluloiddocka med en uppsättning kläder som mamma sytt. Det var en överväldigande julklapp. Jag blev alldeles stum.

Så till julmaten. Julskin- kan var viktigast. Den måste vattnas ur lite innan den kokades. På julbordet fanns någon sillinläggning, köttbullar, revbensspjäll, prinskorv, rödkål och någon pastej. Grönkålen var bara till för dekoration runt skinkan. En edamerost tronade mitt på bordet. Den blev lite torr innan den hunnit ätas upp. Risgrynsgröt tyckte vi inte så mycket om, den var bättre som ris à la Malta dan efter. Man skulle doppa i grytan, särskilt med vörtbröd. Det tyckte vi barn inte om. Brödet blev lite 'slafsigt'.

En parentes: Min dotter älskar dopp-i-grytan, på vårt vis.

Vi serverar det med kokt nötkött, kanske en julkorv (som ingen äter), kokta rotsaker och en god senap. Själva doppet är mors hemlighet, skinkspad och den goda buljongen efter nötköttet får koka ihop med kinesisk soya, ingefära och andra julkryddor till en mörk dekokt liknande Guinness öl. Till doppet serveras mustigt bröd med kummin och ett vörtbröd som inte blir slabbigt, plus en 'mumma' och ev. en snaps. Och vi äter det som ensamrätt till julaftonslunch. Man blir så mätt. Riktig vikingamat.

Åter till julaftonskvällen förr. När maten var uppäten och klapparna utdelade infann sig en julefrid i så måtto att det stora lugnet tog vid. Man samlade sina julklappar i en hög som man kunde ligga och titta på när man lagt sig. I radion gick programmet 'Tomten i skivarkivet'. Där spelades 'White Christmas' med Bing Crosby, 'Jingle Bells', 'Stilla Natt', och 'O, helga natt' med Jussi Björling. Man kände sig mätt och samtidigt lite tom på något sätt.

På juldagen var allt som vanligt bortsett från att man åt flera skivor 'julknäcke' med skinka på. Man tänkte "Är julen redan slut?"

20 december 2020

Inger Klintberg Danielsson

